

Nemzeti Társalkodó

KOLOZSVÁRT

27-ik szám.

PÉNTEKEN,

Jul. 5én

Tartalom: Levelek. III. Életmód. Az Albánok Törökországban. Pithou Péter végrendelete. Honvágy.

LEVELEK. Central Library

III. Életmód.

Hogy újra más szavára variáljak, egykor a' sűrűdő megyei kicsapongásokról levén szó, egy sokismeretű főispán azt mondá: győződ-jék meg ön hogy e' mi honunk sokban hasonlít Tököli korához; akkor vérség, honsze-relem, emberbecsülés félre volt dobva—föld-birtokért; most vérség, honszerelem, emberbecsülés martaléka a' hivatalvágnak. És e' szavakban bus való fekszik. Tekints csak körül 's látni fogsz embert, ki csak hogy a' szalmát nem rágja, bár fiatal keblében hajdon a' honszeretet magasztos csiráit láthatád fejledezni; és tekints csak körül 's látni fogsz embert, ki fiatal elveül tüzte, simának lenni mint lidérez, bókolni mindenhol a' hatalomnak, hogy jobb sorsot adjon élete; egyszerre csak felcsattan szava, karjait látod a' szózatoló tömeg vállain, kezét kezében, nagy hőspohár kocintás, 's rajongó éljenzések közt, mint ugynevezett népemberét. Megütközől a' szellemfordulaton, de csakhamar átlátod hol a' dolog bibéje, hogy emberünknek hivatal kell.

Láthatál, ki kardoskodott a' helyettesítés ellen, könyökig mártva kezét az ügy szentségébe, 's ép e' kezekkel most hivatalja mellé hidegvérrel vivja oda a' helyettest. Aztán örvendj honodnak 's építs jövőt szilárdságra. Hiszem én, hogy egy szalmarágó kormányember 's egy hivatalért szájkodó honember, legkevésbé az, 's bizonynal az értelemtől soha semis fog annak ismertetni, azonfelül hogy mindez álistenének, mellynek oltárinál képmutatósodik, nemcsak haszonvehetetlen hiva, sőt égreakiáltó élő gúnyja. Egy monarchiában nem lehet senki pusztán, kormányvagy honember, rejtett érdek vagy viszketeg nélkül; egy honfi szellemnek fel kell ölelnie mindkettőnek érdekeit, mert mind kettő jól felfogott 's jól kezelt érdekeinek végczélja a' hon boldogsága. Szép egy illy honfi cselekvő pályája, az idővel együtt nő dicsősége, 's ne higye senki azt hogy a' méltánylás áldása is nem fogja őt sirjáig kísérni. Nem fog tán a' rajongó közvélemény könnyes szemmel menni koporsója után—hanemha fényes tornak fog hire futni szét—de a' közszeretet nem is illy kezekkel köti a' hervadatlan koszorut. Ra' érend talán a' kor megismerni embereit, 's vajha minél előbb érnék reá, akkor a' most veszélyes hivatalvagy, tán szép honfi erények élettrugója lenne, 's mérgét önmaga szivarogtatná ki szellemi testéből, virágzobb állásba.

hozván a' hont: mert a' mint virágzóbb állásba jövend a' hon, úgy fogenyészni e' rajongó hivataldüh, és a' mint fog enyészni ez, úgy jövend virágzóbb állásba a' hon.

Lásd, most nekünk kik egy elszegényített honnak elszegényedett, egy elmaradt honnak serkenő gyermeki vagyunk, sorsal korral kell küzdenünk 's végre is csak tehetetlenségünk árva képét látjuk magunk előtt; így minden, ki rettegve jövőjétől mindent feláldozva ragaszkodik azon életmódhoz, mellynek sorsát könnyíthetni, jövőjét biztosíthatni reméli. 'S mi nálunk a' legáltalánosabb életmód? Pályánk nincs: hazánk legnagyobb kenyere lévén az egyenletlenség, utána kíván élni minden, minden a' törvénykezés fazakához ül, vagy tüzet szítja, 's ki hátramarad is, legalább szagjával ingerli érző inait; körülünk nem zeng a' lant hogy hurjait zugatva, vagy fáját gyalulva éljünk utána; a' hon házának falai puszták, nincs szükség kézre melly kiékesítse azt; a' Maros 's az Olt vagy egy ritkahonfikönyvet ha ringat a' tengerekig: de árucziket egy zsinde darabot sem; szóval nincs művészetünk 's még remény sincs hozzá, nincs kereskedésünk, nincs gazdaságunk, egyikre sincs sem ösztön sem alkalom. Illy állásnak természetes következménye jelen helyzetünk, midőn népünk, mondhatni, két osztályból áll: félmivelt, és legmiveletlenebb, mindkettő legveszedelmesebb, az utolsó él munkabérből, az elsőnek hivatalból kell élnie. Nincs a' népnek hol képződjék sorsához képest, azért vagy tudatlan marad, vagy átmegegy a' képződés azon félmivelt szakába, hol már tenyere elvékonyul az ekeszarvától, 's hivatali tollal kell jobb sorsot karczolnia magának; és nincs az aristocratának is sem ereje sem tére, hol félmivelt helyzetén túl emelkedhesék, 's ezért láthatod a' sok rosz politikust, 's haszontalan tisztviselőket. Így csak akkor lehet jobb jövőnk, ha szegény hazánknak, valamiképp több szellemi erőt ad a' magyarok istene, melly kormányunk nagyobb figyelmét 's érdekünkhez melegebb simulását igényelhetendi, ha kormány 's hon összefogott kézzel tenni kezdenek; így a' mint nyílnak fel majdan több oldalú teendőink, úgy több oldalú csatornák az életre, 's akkor nemcsak egy pályacél világitand sorsunk alkonyában hogy kába pilléként összeégessük rajta szárnyainkat, vagy pulya tehetetlenségben pangani hagyjuk

erőnket, hanem kinekkinek sorsa felett örökönd nemtője, és az életmódok sokasultával bizonynal csökkenend a' hivataldüh, 's ennek csökkenése hátán hordandja hazánk szebb jövőjét. Nincs előleges intézmény mellynek jobb jövőt jósolhatnék, mint a' népiskolák, 's gazdasági egyletek; erősen kellene mindennek e' két ügy mellett küzdeni, 's kiemelni a' népet élhetetlenségéből, termékeny tenni kipusztult földjeinket, 's csatornákat nyitni a' kereskedésre. De ezt nincs miért irjam neked, azt előttem sokan, — 's nem olty észrevétlen pontjaie' hazának mint én — mondák ki százszor is ezerszer is. Az eszközről már kevesebben szólottak, de tettek ez ügyek mellett, tett az iskolák mellett zsebéből Wesselényink, havasaiból Marosszék, ez egyetlen szintén még honunkban, melly e' szent ügy körül megyeileg lépett fel, 's tett ennek érdemes főtisztje közbejárásával, ki néhány arra alkalmas falvát sokadalom nyeresre ösztönzött, mellynek jövedelméből kisdédóvók létesüljenek. 'S ugyan e' székben Berzenczey László, tőled is ismert jeles fiatalunk, ki áldozatot fáradságot nem kimélt hogy falujában egy kisdédóvót alapítson. Szép honfi mozgalmak ezek, 's tettében nemes mind az, ki körét úgy tölti be, hogy nyomának lényeges emlékét hagyandja hona szellemi jóllétében.

A' nemzeti gazdaság körül már kevesebb mozgalmak mutatkoztak; a' legujabb orszá Körü mozgalmat e' lapokban látad feltűnni, tedd meg te is mellette mit köröd engedend. Csakugyan egy vidéki illynemű egylet már régebb óta virágzik Háromszéken, alapítóinak dicsőségére, 's bizony már is kezdi idves hatását megtermeni. M. Vásárhelyt meglehető kis raktár van csaknem kizárólag Háromszéki szövetekből, 's feles ifjat láttam kik illy nemű szöveteket viseltek irnokaink közül, az illyeket szemem mindig gyönyörrel kísértte. Sőt többet mondok: ha nem csalódtam, egy vidékembeli lelkes báró kedves gyermekein, házi szövetből készült viselő öltönyt láttam. Az egész székelység háziszöveteket viselvén nem kevés tökélyre vitte a' szövésfontást, csak egy kis ösztön kellene, egy kis vidéki társulat, dijj a' legszebb szövetekre, 's a' nemességnek lelkesülés, hogy egyetértve legalább nyári viselő öltözetül kizárólag háziszöveteket viselne, hogy így a' kelendőség iparöztönül szolgál-

hatna, 's mind e' napról napra nyomasztóbb elszegényedést nagy részben megelőznők, mind a' népiparnak egy rozsdatt rugóját edzenők erőre.

Bizony Roma is akkor volt legdicsőbb, leggazdagabb, midőn a' patriciusok talárját is a' legelőkelőbb nők angyalkezzei fonták varrták. Most mit cselekszenek előbbkelőink? kényelemben tespedve unalom közt ásitozzák át e' drága életet, vagy hosszú kocsikázásokat tesznek a' bölcsőtől a' sirig. No hiszen könnyü nekik mert elegők van, de ép ezért nincs a' hazának, 's fáj hogy kiknek leginkább illenék, kiket ahoz legerősebb érdekek kötnek, olly keveset gondolnak sorsával. Itt sem mindenről szólok, tudok tehetős gróf hölgyet, kinek farsang-időn is csak egy rendbeli öltözetet készíttet szabóval szülője; ha többet akar használni, tő kerül a' szép kezekbe. — Fővárosunkban nem láttam csinosabban öltözködött hölgyeket mint körünkben egy uricsaladot, 's csak elhültem, midőn szemimmel láttam, hogy mind azt a' kedves gyermekek magok készítik. Az illy szellemű nevelés dicsére válik a' szülőknek, előmenetelére a' családnak; finnyás góg, nagyuri unalmak, 's visszataszító hidegség helyett egy költői kedves világot látsz ilyen helyt, mert e' házias foglalkozások mellett, kijut bőven a' szellemi képződés ideje is, 's a' lélek folytonos ruganyosságban él, a' kebel nem fásul el életunalom között, a' tetterő, a' szívmelegség inkább megmarad eredeti tisztaságában, szóval közelebb van, a' cselekvő ember mindig a' természethez, mint kinek végcsepp vére is egy elkorcsosult szellem fillegran munkája. Ne sértsek én senkit, mert szívemre mondom, az nem kenyerem, annyival kevésbé mert tudom hogy mindezt a' házainkat nadályként szívó fényvágy szüli, ez pedig hiányos neveltetésünk félszeg eredménye, és kisebb nagyobb mértékben mink is, kik ellenségei vagyunk, rendszerint besodródunk ez örvénybe, ha társas körökből magunkat számüzni nem kívónjuk. Nem is egy percz alatt fog feljöni megváltásunk napja, de hirdessük legalább azt, 's tegyük reá előkészületeinket, és nemzeti iparunk legkisebb jelenségeit is ne nézzük nyomatlanul elenyészni, mert egy ébrülő honban minden tett jelenség ollyan, mint játszógyermekek hógömbje, indítsd meg azt 's végre óriássá növekszik.

Dózsa Daniel.

Az Albánok Törökországban.

Cyprien Robert, ki a' törökországi szlávok—szerbek, montenegroiak, bosnyákok, albánok és bolgárok—közt több évig tartózkodott, a' napokban megjelent könyvében *) következőkép rajzolja az Arnautákat, kiknek muhammedan törzsei képzik a' rablócsoportok magvát, mellyeknek dulongásítól, 's keresztények elleni dühösségöktől viszhangzának közelebbi időben a' török tartományok.

Nyugoti szélét a' görög-szláv világnak egy nép lakja, melly, szakadatlan fegyver közt élve, az ozman birodalom szívében egy valóságos katonai kasztot képez, melly nem kevésbé rettenetes de a' mellett szabadabb mint a' katonai kasztok Középpázsiaiban. Ez a' nép, melly mindenkor túlnyomó befolyást gyakorlott a' birodalomban, még most is a' legjobb sereget adja Törökországnak. E' katonatörzs az Albánok, azaz: bettiszserinti jelentésben a' fejérek, vagy a' keleti kifejezés igazi értelmé szerint a' független férfiak. Rejtélyes eredetű nemzetiségök egész a' pelasgok idejéig nyúlik föl, 's a' görög és szláv népfajoknak kétségkívül Albaniában volt közös bölcsőjük. Valójában ki is volt terjedve hajdon „a' fejérek“ népe a' görög-szláv félsziget legnagyobb részén, mint különbséle faluk és városok albán nevei mutatják, mellyekben most szerbek vagy hellenek laknak. Sőt Macedonia, Bosnyák- és Bolgárország több pontjain is találni még régi helységeket, hol az albánok vegyülvék a' trintsárokkal, azaz olly törzsekkel, mellyek egyszerűsmind görög és szláv nyelven beszélnek 's ugy látszik a' két fajú nemek párosodásából származtak. Ámbár jókora terjedelmű helyet tart elfoglalva, még is szemlátomást fogy az albán nép, 's a' melly ország negyven év előtt a' janinai basa Ali alatt még 2 millió valóságos albanait táplált, mainap alig fog többet másfél milliónál számlálni.

Albania, közelebb fekvén Európához, mint más tartományai keletnek,—minthogy Olaszországtól csak egy szük csatorna választja,— azt vélnők, érez némi jótékony befolyást a' polgárisodott nyugotról, 's pedig éppen ez a' török birodalom azon része, melly a' barbárság legtöbb elemét rejti magában. Sokan

*) Les Slaves de Turquie. 2 köt. Paris 1854.

e' jelenet okát keresik a' nemzetségek vagy Clanok rendszeréhez ragaszkodásban, mely Albániában sokkalta csökönösebb volt mint a' több ozmán tartományokban; mindazonát nem a' nemzetségi életben általán, hanem a' harcos törzsek életében, az orták vagy rablócsoportok nyughatatlan szellemében fekszik az alban barbárság oka. A' makacsság, mellyel a' népség, a' béke közepett is, fentartja harcias szokásait és erkölceit, minden társadalmi fejlődésének útját állotta. Nem lévén olly karban, hogy kifelé hadat viseljen, hasonlólág a' pusztai arabokhoz, maga ellen dühöngött, mind inkább inkább megdézsmálta magát apró családi virrongások és küzdelmek által, és így tulajdon soraiban tágas réseket nyit, mellyeken a' szomszéd népségek benyomultak. És ez észrevehetlen, de mindig növekedő berohanások Albániát lassanként két idegen befolyásnak vetették alá, a' szlávoknak és hellének, mellyek most e' fejtelenség tartománya felett küzködnek.

Az alban faj két általános nevezettel jelleli magát; a' „Mirdite“ név, kölcsönözve e' perzsa szótól mardaite (vitéz) jelenti jelenleg a' népesség nemesebb részét, 's ugy látszik, a' german, szláv, frank kifejezések módjára, eredetkép tiszteletbeli név volt; a' Sipétár név (szirtlakó) a' népet általában jelenti. Hippocrates helyesen jelzette az albanokat, mondván: „Mind azok, kik hegyes-völgyes, vizzel bővelkedő 's gyakori időváltozás alá vetett földön lakoznak, természetileg szükség hogy magos természetűek, testi bajok és fáradalmak kiállítására képesek, bátrak 's zordon vad jellemmel bírók legyenek.“ Hozzá tehetni, különösen az alban részletesebb jellemzése végett, hogy neki apró szemei, egyenes merő nézése, finum szemölde, keskeny orra, hosszukó feje, lapos homloka, felettébb hosszú nyaka, erősen domborult melle, különben sovány inas teste van. Csodálatra méltó hajlékonyságu izmokkal lévén felruházva, van járása és magatartásában valami ollyas, mi a' hajdankor athletaira emlékeztet. Bár természeti józan észszel bír, még sem látszik az értelmiség munkáira termettnék; ő katoná mindenek felett. Mintegy zsoldos helvetája keletnek, eladja vérét bármelley zászlónak 's mindenféle uraknak szolgál; ott van ő a' római pápa testőrei közt 's a' nápolyi palotában, mint szintén Bagdad, Kairo, Marokkó szerá-

lyaiban 's a' moldovai és havasalföldi bojérok termeiben.

Minden éven át lépnek Albániában önkéntesek katonai szolgálatba. Az ország minden gazdagabb lakosa bir joggal, buluk-basává vagy kapitánnyá tehetni magát; egybetörz egy farka embert, valamelly alkunál fogva meghatározott öszvegért, 's azután kimegy jószerencsére a' kalandor csoporttal, melly neki fogadott családjává lett, 's a' mellyel távol vidékeken rabló életet üz, vagy idegen fejedelmek és basák szolgálatába szegődik. E' bandafőnökök megosztanak mindent, bajt és kéjelmet gyermekeikkel, kiktől csak drágább fegyvereik 's arany- és ezüsttel himzett köntöseiknél fogva különböznek. A' „vitézek“ zsoldja, kiből e' kicsin katonacsádok állanak, körülbelöl 7—9 frankot tesz havonként, az élelmiszereket belé nem értve. Rabló fosztogató természetöknél fogva többnyire a' földnépítől ragadozzák a' kevés tápszert, mellyet szük életmódjuk megkíván. Hadban pedig hártart nem ismer telhetlenségök; „pénzt vagy ütlet!“ e' kiáltással rohanják meg a' meggyőzötteket. Csatában a' vidék legparányibb sajátóságiból is tudnak magoknak hasznot huzni. Ősztönnél fogva ismeretesek ők a' pártos háboruk minden hadifortélyaival, a' legjobban értik az ellent hamis marsokkal meglepni, vagy néhány főnyi sereggel egy jó darab földet beborítani azáltal, hogy egy hálót vonnak apró állomásokból, mellyek fáradhatatlan hírnökök vagy kémek által egymással minduntalan közlekedésben vannak. Midőn lesben akarják magokat elhelyezni, sipkáikat és köpenyeiket gyakran egészen ellenkező irányban teszik föl, attól, a' hol rejtőznek. Hasra feküve, vagy fák megett guggolva, bámulandó biztos látással veszik czélba ellenöket. Ha elevenen elfogják, rabszolgájokká teszik; ha elesik, fejét elvágják, besózzák 's magokkal hurezsolják 's aztán a' győzedelmes a' maga falujában egy láncsába szurja.

Azon albanok is, kik nem vitézi zsoldból élnek, nem mulatják el évente egy kóbor utazást tenni mint szabók, kőmivesek vagy kaszások; majd aztán télben gyűjtött pénzökkel ismét honjokba térnek. E' minden női társaság nélkül való szakadatlan koválygás cselekszi, hogy az alban, Europa minden más népeinél hajlandóbb a' legundokabb bünökre, mellyeket egy illy élet előidézhet. Egyébiránt

őszinték, adott szavukat megtartják 's ellenökkel nyílt tusában állnak szembe. Nem is gátolják az albánok vétkes hajlamaik a' nős élet befolyását, 's házassági erkölceik rendkívül kemények; még azoknak is köztük, kik az izlámot követik, csak egy nejük vagyon. A' nemi aljasság vagy kicsapongó élet ez országban csaknem ismeretlen, 's egy hitszegésen meglepett nő csábitójával együtt óhatatlanul megfogna gyilkoltatni. Mind e' mellett is kevéssé ismeri az albán férfi a' szerelemföltés kinait; életépárját mindenütt fátzol nélkül hagyja szétjárni. Mindazonát, mint minden harcias népfajnál, itt is nem sokra becsülik a' nőket 's elhalmozzák a' legterhesb munkákkal. Ők öntözik arczájok verejtékivel a' földet, sőt sokszor férjeik oldala mellett harcolnak. Ezen erélyes lények jobb sorsra volnának méltók; mert az ő gyakran csodálatot gerjesztő szépségökkel, melyet maga a' vénység sem mindig képes letörölni, a' háziélet minden erénye egyesül.

Minden ház e' sajátzerű tartományban, mint egy kisdud erősség. Lőrésekkel van ellátva, melyek egyszersmind ablakul szolgálnak. Ezek az agyagból épült lakások mindig egymástól különválva fekszenek 's a' mennyeiben csak lehet fenn egy kis halmon, melyre csak egy hágsó segítségével juthatni, melly többnyire egy létrához vezet mint egyetlen járáshoz a' heja-fészekbe. A' szobák gyakran ajtó- 's csaknem minden butor nélkül szűkölködnek, 's a' füstnek nincs semmi más kimenetele mint a' fedélnek egy nyílásán. Az ablakok mindig üvegtáblák nélkül vannak; téiben papirdarabokkal rakgatják be azokat. Csak a' legelőkkelőbb bey-k szerályai vannak kevéssé inkább ékesítve, kívül kiáltó színekkel mázolja, belül arabeszekkel, keleties építészeti rajzokkal halmozva, tájképek, kivált tengeri darabok és vadászjelenetek, görög rajjától néha nem éppen kellem nélkül festve.

Az albán öltözet közbeszéd tárgya; tulajdonképen nem egyéb az, mint a' görögnek egy korcsfaja. Selyemmel varrott, minden színekbe játszó, arany gombos mellényök, nyaktól övig ér le, 's termetet és minden mozdulatot kedvezőleg emel ki; a' nyitva 's karoktól elválasztva álló ujjak mintegy szárnyak módjára lobognak. Mi pedig az albán phis (főnök) gyermekét sajátzerűleg bélyegzi, az a' phisztán, hasonló a' romai vi-

tézek rövid tunicájához. A' phisztán 122 darab vászomból van összetéve, keresztcsikokra vágdalva, melyek belső végökön nagyon szélesek, 's számtalan redőt képeznek; ezeknek száma jelenti a' rang vagy is tehetőségbeli különbséget; kinek phisztanában ötnél több ráncz van, az a' köznép szemében már aristocrata. Ez a' két lábnyi hosszú, átlátszólag himzett selyemfűzérrel ékített tunica a' csipők körül megszorítva némi erő és könnyedségi kifejezést ad a' testnek, melly az idegent meglepi. Azonban ritkán láthatni tiszta fejér phisztánt vagy fusztanellet; egy „vitéz albán“ dicsekedéssel vallja, hogy ő csak egyet bír, 's azt addig viseli míg rongyokká szakad, miáltal mutatni akarja, hogy ő a' fényüzést és puhaságot megveti.

Az albánok borotválni szokták fejüket mint a' törökök, de fejük hátulján meghagynak nőni egy üstököt egész hosszában. Közönséges fővegök a' veres fez; az ulemák maguknak tartották meg a' turbánt, valamint a' jogot is egész szakállukat megnövesztetni, míg mások csak bajuszat viselnek. A' nőszemélyek fővege a' férfiakétól csak a' minden oldalról lefüggő pénz és paszomány ék által különbözik. A' hadfiak lábbelije némi posztó-harisnyákból áll, csatokkal és selyemfűzerekkel borítva, az antik cothurnus mintája szerint; térdöktől lábbig érnek le, melly hol piros bőrsarukkal, hol egy darab cserzetlen bőrrrel vagy bocskorral fődetik, melyet sinorral fűznek a' lábszárhoz. Ágy az albán előtt valami ismeretlen portéka, alvóhelye a' pusztá házföldje, melyre egy falevélből font gyékény, vagy egy ragadmányul nyert ásiái szőnyeg terítettik; vánkosul szolgál az abász, azaz: egy összegöngyölgetett kecske- vagy juhőr köpenyeg, és e' fekhelyen vetkezetlenül alusznak. Szintolly kevéssé vannak elkényeztetve eledelekre nézve. Mikor utba vannak, csak egyszer esznek napjában; otthon megelégednek az egy rizslevessel, vagy máléval és tejjel. Csúpan ünnepeken jön elé a' vahhui, bizonyos húsaprólék borsóval; a' török pilaw vagy a' kotsé, (nagy sült) egy kecskéből vagy juhból álló, melyek egész mekkoraságukban egy cserfatálon tetetnek elő. — A' „bátrak“ ujjakkal tépik a' sültet, 's villa kés nélkül csakhamar mindent elnyeltek. A' vendégséget, mint a' bosnyákoknál, lépesméz vegyítve téjjel szokta bezárni. Ezalatt a' legfesztelebb vi-

dámság uralkodik, a' kristály pohár rendre megy, míg mimicai tánczok kezdődnek. Azonközben tisztelet érzelmivel gyűjti össze a' megáldozott juh vállcsontjait a' családnya, 's napvilág felé tartja hogy bennök nemzetsége jövő sorsát olvashassa. Gyakran énekelnek illy lakomáknál. Minden törzsnek megvan a' maga dalnoka, ki az eldődök tetteit 's a' törzs jelen főnökéit megzengi—nagyetteket, melylyeket többször kegyetlenség 's undok árulás bélyegez, de a' mellyekben a' nép közvéleménye szerint valami becstelenítő korán sincs. Az énekek versekbe osztvák, mellyeket valamely egyhangu melodiára fűnek el, 's határozott időkben hasító kiáltással szakítják közbe. A' brokoyalász egy harci induló, mellyet már a' Skandenberg bajtársai énekeltek, ütközetbe mentőkben, valójában borzasztu hatása.

Az albánok életmódja szükségképen megedzi és tompítja őket az égalj és évszakok minden vizályi és alkalmatlanságai ellen. Az ő életök felett határozó pont majd mindig az egyetlen betegség, mellyet egész éltőkben szenvedtek. Orvosok iránt a' legmélyebb utálattal viseltetnek.

Minden népes családnak czimere, minden törzsnek zászlója van, mellyet az fiakra biz, midőn táborozásokra kimennek. Fegyverök áll-e rendezetlen bandáknak egy czifra, ha lehet ezüst vagy gyöngyház markolatu kurta szablyából vagy handzsárból, két vagy három jóhosszu pisztolyból 's egy közönséges damaszki puskából. — Legkedvesebb fegyvereik a' karabély, 's az Arnauka név alatt ismeretes 12 fontot nyomó nagy albaniai fegyver, mellynek harmincz karikatól tartott csője 300 lépésre hord. A' szuronyok használatáról nem tudnak az albánok, 's pisztolyba hasonló töltéssel élnek mint puskába. Sebek ellen óvszerül amuléteket hordoznak magukkal, melylyeket soha le nem tesznek, 's mellyek gyakran apáról fira átszállnak.

Boldogságuk és büszkeségök a' haditábor levén, új erőt szívnak ott magukba ezen emberek; 10,000 hadba menő albánok közt nem lelhetni 30 beteget. De a' midőn szolgálati idejük kitelik, azalatt, hogy hazájoktól távol vannak, nem könnyen lehet a' büszke Siptárokat lobogójok mellett visszatartani. Nemzeti büszkeségök a' legnagyobb utálatot önti beléjük a' törökök iránt; azt mondják: Os-

manlis einai kalos dia te tchorba — az ozmán csak a' tál mellett jó.

Magukba zárkozó családi szellemöknél fogva az albánok egy sereg apró tüzhelyre vannak szakadva; ezen csoportok mindenike azt hiszi hogy vártornyában 's lö-rései védelme alatt a' többiekkel bátron daczolhat. Így néha egy gyilkosság száz másokat húz maga után, mellyek viszontorlásul követtetnek el. Két külön törzsbeli albán nem máskép, mint e' kérdéssel köszön egymásnak: koum phis? (Mellyik tüzből vagy mellyik nemből?) és e' kérdésnél markuk a' pisztolyon, mert azt képzeleli mindenik hogy az ismeretlen nemzetsége az övének valamely fővel adós talál lenni. Idegen ellenség megtámadásakor pedig mind ezen tusák megszűnnek. Midőn egy gyöngébb tüzhely vagy család, vágytársa által teljes letiprással fenyegettetik, egybeállnak a' szomszéd törzsek vagy nemzetségek 's a' győzedelmest békére kényszerítik. A' tüzhelyek közti egyezések a' vének közbenjárása által köttetnek; ezek rendszerint 12 vagy 24-en gyűlnek össze 's egy halmon az ugynevezett kruno kolo-t (vérkört) képzik, azaz: leülnek körben a' követelő nemzetség fejének elnöksége alatt. A' falu harangjai megszólalnak; a' nők kijönnek legdrágább köntöseikben; a' zászlókkal ékes templom előtt innepélyes imák mondatnak el. Tíz anya a' sértést okozott nemzetségből, gyermekeiket karon vagy melten hordozva, jajgatva vetik le magukat a' megsértett lábai előtt, mialatt a' birák egyezkednek a' vérdíj felett. Minden seb, minden gyilkolás a' legpontosabban megszámláltatik és dija szabatik olyképen, mi a' régi germán és frank törvények vérdíjaira emlékeztet. Végre meg kell jelenni a' sértőnek; a' mellyel sértett volt, a' fegyver nyakán függ; leveszi, és messze eldobja, mire azt a' megsértett rokonai felragadván széttörik. A' családfőnök vonakodik, sir, ég felé tekint, 's a' reménykedő, térdeit átkarolt sértőnek viszonzza: „Az én lelkem nem enged.“ Midőn elvégre olly hangulatba jó hogy kész megbocsátani, főlemel ellenét könyhullatás közt, szívéhez szoritja 's vele együtt karjaiba veti magát a' békéltető vének fejének. Most örökös békét esküszik egymásnak a' két nemzetség, 's mint ők kifejezni szokták, annál szorosban fognak megbarátkozni, mert vérök már összeelegyült. A' sértett fél komának hivatik a' legelső gyer-

meknél, mely a' sértő családjából születik. Illy alkalommal aztán fényes lakoma készül, hol tánczközben egész ürök, sőt olykor egész ökrök adatnak föl.

Láthatni ezekből hogy egy illetén társadalmi állapot Albániában minden rendezett igazgatást lehetlenné tesz; 's a' fényes kapu már régtől fogva erőködik is gyöngíteni a' nemzeti vagy clán-életet, 's főképp üldözőbe vette karddal, sinórral, az örökös főnökök- vagy bégekkel hűbérileg rendszerezett törzseket. Majd minden bégség elvan nyomatva jelennen, csak néhány csekélyebb létezik még, mint a' kastoriai 's más ilyenek; de több ezer levetett, váraikból kiűzött bégek élnek védelemmel a' hegyek közt, 's magukat, bár juhásztorokká süllyedtek, még mind független uraknak tartják. Mihelyt valamelyiknek sikerül egy nagyobbacska vitézcsoporthoz egybeszedni, azonnal őrhelyeket állít legelői szélein 's a' környékét védő mészhegynyilásokon, 's újból kikiáltja függetlenségét. Ez órától fogva törzsét menedékhelynek tekintik, minden, ki urától megszabadva lábát birtokába beteszi, barát és atyafi gyanánt üdvözöltetik, egy kunyhót és néhány jnhot kap 's táborsem gyanánt tartozik őrt állni. Ha ezen apró clánok a' török sereg által szétveretnek—mint a' napokban történt,—azon harczfiak, kik nem akarnak megszűnni albánok vagy fejér szabad férfiak gyanánt élni, átmennek a' főlzabadult feketékhez, azaz Montenegroba, hol bárkinék, muzulmannak és kereszténynek, menedékhely nyujtatik.

Pithou Péter végrendelete.

,A' legholdogtalanabb században, és a' legnagyobb mértékben megvesztegetett erkölcsök közepett, mennyiben hatalmamban állott, igazságos, böcsületes, hű voltam.

,Őszintes barátságomban, figyelékeny barátimra nézt; ellenimnek jótéteményim, vagy a' méltatlanságok számba nem vévése általi meggyőzése reményét mindig elébe tettem a' boszuvágyanak.

,Nőmet mindig gyöngéden szerettem; szülöttem iránt semmi gyöngeségim nem voltak; cselédimben tiszteltem az emberiséget.

,Gáncsoltam a' vétket még azokban is, kiket leginkább szerettem, és kedves volt előttem az erény mindenütt hol feltaláltam, még ellenimnél is.

,Mindent megtettem, mit bölcs embernek javai megtartása végett megköll tenni; de nem fölötte aggódtam az enyémnek öregbitésén.

,Mit sem követtem el, mit nem akartam hogy más elkövessen rajtam.

,Megvettem minden igazságtalan, bajosan elérhető vagy vásárlás útján megszereshető kegyeket.

,A' fősvénység- és aljasságoknak ellensége, azokat mindig utáltam, főképp a' vallás és az igazság szolgáltaiban.

,Mindig böcsültem, tiszteltem a' vénkort, gyermekidőmben, legvirágzóbb fiatalságomban, 's érett koromban.

,Honomat mindig gyöngéden szerettem.

,A' munkát izléskép (par gout) többre böcsültem a' tisztihivatal méltóságánál.

,Az embereket inkább szerettem világítani, mint fölöttük uralkodni.

,Magányéletemben foglalkoztam a' közjóléttel, mindent annak szenteltem, 's magányérdekemet attól soha sem választottam el.

,A' közállomány sebeit mindenkor szerencsésen begyógyítva vágytam látni, de a' legszelidebb 's egyszerűbb eszközök, nem pedig forralom és zavarok által.

,A' béke mindig többre becsülendőnek látszott előttem a' háboru- és viszályoknál, még akkor is, midőn a' békére kemény és szégyenítő feltételek alatt lehetett szert tenni.

,A' legélelnebb fájdalommal láttam a' vallás és ajtatosság szentelt neveit lárvaikul szolgálani a' nagyravágyásnak, fősvénység- és istentelenségnek.

,Nagyon kutattam, bámultam és tanoltam a' régiséget az újdonságokkali összemérés tekintetéből.

,Hiuk- és károsoknak néztem az isteni dolgokat illető szörszálhasogató kérdéseket.

,Elősmertem, nagy örömemre, saját tapasztalatom után, miként az ember könnyebb- és szerencsésebben juthat céljához igazságos- és tiszta nyíltszívűség, mint ravasság, gazság és cselszövények által.

,Elébe tettem a' jólgondolkodás mesterségét a' jólbeszélés mesterségének.

Nagyravágyás és fősvénség nélkül és szélén a gyűlölségnek, az érdemeik és saját-erényük által megkülönböztetett férfiakkal baráti kapcsolatban, tisztességes vagyon élvezésében, békén és munkátlan élhettem volna, ha a közjóléten kevesebbé aggódom mint sajátomén.

Azonban legszebb, leggyönyörűbb napjaimnak nézem azokat, mellyeket a közállomány-, és barátimnak szentelhettem.

A' jeleni roszakat még több bátorsággal türtem mint az előre sejtettek félelmét; többre becsültem a szégyenes, de eldöntött helyzetet a bizonytalanság kinainál.

Megkísérlettem, 's úgy találtam, mikép állhatatos, szeszély-, és makrancztól ment, eléggé szigorú, de mindig egyenlő igazság a legbiztosb eszköz feltartóztatni a vakmerőket és gonoszokat.

Meggyőződve honom törvényei bölcseségéről, azokra bizom a rendelkezést vagyonaimról halálom után.

Remélem mikép nőm irántai gyöngédséget kiöntendi gyermekeinkre, 's teljesen rászentelendi magát nevelésükre és a gondokra, mellyeket azok személye és java igényel.

Lelkem- és szívemnek e' hű rajzát utódimnak szentelem; ohajtom, hogy szemléljék őszinteséggel mint én azt rajzoltam, és ekkép vegyék annak hasznát.

E' végrendelemény szerzője Pibrac-kal, a' sz. bertalomi éj apologiája írójával egykoru volt. Hinné-e az ember, hogy Illik Henrik — francia király — uralkodása alatt létezhetett oly erényes férfi, ki önszemélyéről így beszélhessen? Pithou nem félt sem százada sem az utódok ócsárlatától; bátor volt kimondani: én jó ember voltam; ki sem vitathatott el tőle egy illy dicső és szinte egyetlen vallomást.

Az őskor nem állíthat bár két ehez hason példányt is elő. Lepelletier de Morfontaines, Lepelletier de Saint-Fargeau és Turgot minister — tisztelt nagy nevek a' világ évkönyveiben — Pithounak ivadáki voltak.

Mány J. Gy.

Honvágy.

(1831ből).

Szomorfűz árnya leng
Sajkám fölött,
Evezve búsan én
Örvény között.

A' láthatár ivén
Gyászföllegek;
Ah, békepartomon
Mikor leszek!

Hullám és fürgeteg!
Zajong az ár,
Dagályos habjain
Ream mi vár?

Evezz, kis csolnakom,
Tul part felé:
Oh az új hon virul
Amott elé!

Törj át hullámokon,
A' vész között,
Hogy szálljon partra már
Az üldözött.

Honboldogság 's a' vér-
Szentelte jog
Szabadság zászlaján
Ott föllobog.

'S ha hön szeret hazát
A' hon fia:
Önkény, átok fején
Nem lesz soha.

'S a' Newáról jövő
Bús szél után
Nem kél nyomor 's halál
E' szép hazán.

Kies virányain
Áldás fakad —
A' nép, ki rajta él,
Nagy és szabad.

'S derűt mosolyg az ég
Amott elé:
Evezz, oh csolnakom,
Felé! felé!

Urházy György.